
KRITIKA IN POLEMIKA

DISCUSSION

IZŠEL JE SLOVENSKI ETNOLOŠKI LEKSIKON* VELIKO RELEVANTNIH PODATKOV, A TUDI ZEVAJOČE PRAZNINE IN LEKSIKOGRFSKI SPODRSLJAJI

SILVO TORKAR

SEL je izdelovalo na desetine avtorjev več kot deset let. Nastalo je impozantno leksikonsko delo, ki ga je prijetno in poučno vzeti v roke. V njem je zbrano in sistematizirano znanje mnogih rodov zbiralcev in strokovnjakov s področja slovenske etnologije, folkloristike in sorodnih ved, zlasti pravne zgodovine. Izredno pomembno je, da leksikon zajema celotno slovensko etnično ozemlje in ne le matično državo. Izid leksikona je vsekakor velik dogodek, saj nam v zgoščeni in izčrpni obliki ponuja poglobljena spoznanja domačih in tujih strokovnjakov o materialni, družbeni in duhovni kulturi Slovencev.

Pri pozornejšem branju pa človek hitro ugotovi, da se je pozornosti uredništva izmaknilo marsikaj. V njem marsikaj in marsikdo manjka, opaziti je mogoče kar nekaj uredniških leksikografskih spodrseljajev, žal pa je v njem mogoče najti tudi primere znanstvene nekorektnosti. Sam sem leksikon prebiral predvsem z vidika slavista, imenoslovca in slovaropisca.

KAJ V LEKSIKONU MANJKA?

Manjka osvetlitev slovenske etnogeneze, procesa, tesno povezanega z lingvogenezo. Geslo *etnogeneza* v leksikonu sicer obstaja, vendar o slovenski etnogenezi ne pove skoraj ničesar. *Lingvogeneza* v leksikonu ni. Akad. France **Bezljaj**, ki je o tej problematiki objavil največ relevantnih dognanj in bil od 1964 do 1972 celo predstojnik Inštituta za slovensko narodopisje, je v leksikonu mirno in gladko prezrt. Slovenski jezik in jezikoslovje, slavistika

* Op. ur.: *Slovenski etnološki leksikon* je gotovo temeljna produkcija in sinteza etnoloških znanj zadnjih desetletij; nastala je v Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU, katerega sodelavci (posebej prof. dr. Angelos Baš kot glavni urednik, doc. dr. Ingrid Slavec Gradišnik, doc. dr. Mojca Ramšak idr.) so vodili delo do oddaje rokopisa. Pri projektu so sodelovali Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, Slovenski etnografski muzej in strokovnjaki iz drugih ved in ustanov; Mladinska knjiga je poskrbela za založniško redakcijo in natis. Končno redakcijo sta opravila glavni urednik, prof. dr. Angelos Baš, in urednik Martin Ivanič (Mladinska knjiga). Delo je financiralo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, sofinancirala pa Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Uredništvo *Traditiones* s kritičnim pogledom slavista mag. Silva Torkarja na *Slovenski etnološki leksikon* odpira strokovno razpravo o leksikonu.

sploh je v leksikonu nesorazmerno skromno in okrnjeno predstavljena, čeprav je prav jezik tisto, kar Slovence kot narod najbolj določa. Neverjetno je, da v leksikonu sploh ni gesla *slovenski jezik* (skromni gesli *ljudski jezik* in *narečje* ga pač ne moreta nadomestiti), da ničesar ne izvemo o zgodovini etnonima *Slovenec* in o njegovem razmerju do etnonima *Windisch* (če ne štejemo gesla *Windische*, ki bi se mu bolj prilegal naslov *vindišarska teorija*). In vendar je etnologija prav s slavistiko povezana bolj kot s katerokoli drugo vedo, na kar je opozarjal zlasti nedavno pokojni zaslužni profesor Vilko Novak.

Za zgled pri obravnavanju etnogeneze bi lahko vzeli slovenskemu v marsičem soroden beloruski leksikon *Etnagrafija Belarusi. Encykłapedyja* (Minsk 1989, 575 str., nad 3000 geselskih člankov). Glavni urednik SEL Angelos Baš sicer v Predgovoru meni, da je *Madžarski etnološki leksikon* »edini dosedANJI leksikon etnologije kakega naroda ali narodne etnologije« (str. VII), vendar se uredništvo očitno ni kaj prida oziralo po slovanskem svetu.

V SEL ni kazala geselskih člankov. To se za resno leksikografsko delo nekako ne spodobi.

Nenavadno je, da v leksikonu manjka toliko oseb, ki so se s svojim zaslužnim delovanjem pri raziskovanju slovenske kulturne dediščine neizbrisno vpisale v zgodovino slovenske etnologije in kulture sploh.

KDO SO ZAMOLČANE OSEBE?

Ruski filolog in etnolog Izmail **Sreznjevski**, ki je leta 1841 potoval po številnih slovenskih krajih od Koroške, Beneške Slovenije do Kopra, Gorenjske in Dolenjske, je zapisal tam dragoceno folkloristično gradivo in ga kmalu tudi objavil. Najizčrpnjšo informacijo o njem v slovenščini je v novejšem času prispeval akad. Milko Matičetov v *PSBL* 1989; ruska etnomuzikologinja Jevgenija E. **Linjova**, ki je 1913 kot prva v zgodovini posnela 45 slovenskih ljudskih pesmi na fonograf, posnetki pa so se ohranili v dobrem stanju do danes (gl. *Russkij fol'klor* 1958); rusko-evropski filolog in raziskovalec baltske in slovanske mitologije Nikolaj **Mihajlov** (Nikolai Mikhailov), avtor monografije o slovenskih srednjeveških rokopisih (*Frühslowenische Sprachdenkmäler*. Amsterdam 1998) in knjige razprav o slovenski mitologiji (*Mythologia slovenica: poskus rekonstrukcije slovenskega poganskega izročila*. Trst 2002; gl. še spodaj pri geslu *mitologija* in sorodnih), pobudnik mednarodne serijske publikacije *Studia mythologica Slavica*, pomembni promotor slovenskega mitološkega izročila in srednjeveškega slovenskega pismenstva v evropskem znanstvenem svetu.

Glede na vse, kar je napisal relevantnega tudi za etnologijo (o kozolcu, slovenskih imenih mesecev, romanjih v Porenje, zgodovini slovenskih besed, slovarjev, koledarjev, zgodovini krompirja itd.) pogrešam v SEL Jožeta **Stabeja** (1896–1980).

Poljsko-ruski jezikoslovec Jan **Baudouin de Courtenay** sicer ima svoje geslo (mimo grede, rodil se je v mestu *Radzymin*, ne: *Radzmin*), toda v članku niso omenjeni njegovi popotni vtisi, objavljeni v knjižici *Nektere opazke ruskega profesorja* (Gorica 1873), ki so zelo

dragoceni z vidika etnopsihologije. Nekorektno pa je navajanje Baudouinovih del v najnovejših (prirejenih) italijanskih izdajah namesto originalnih izdaj, ki so izšle v nemščini in ruščini.

Pričakovali bi, da bodo med biografskimi gesli našli svoje mesto beneškoslovenski javni delavec in ustanovitelj etnološke muzejske zbirke Terskih Slovencev Viljem **Černo**, beneški raziskovalec Riccardo **Ruttar** (knjiga o beneških izseljencih idr.), župnik iz Ukev Mario **Gariup** (številne lokalne monografije), časnikar Marko **Waltritsch** iz Gorice (številne monografije: Sovodnje, Doberdob, hranilnice in posojilnice itn.).

Po drugi strani najdemo v SEL nekatera biografska gesla, pri katerih ni preveč jasno, po kakšnem merilu so bila uvrščena vanj. Zdi se, da uredništvo zanje ni izdelalo dovolj jasnega kriterija. V mislih nimam samo nekaterih mlajših kolegov, ki se morajo v stroki šele izkazati, temveč tudi takšne, kot je npr. teolog in utopični socialist **Andrej Smolnikar**, saj iz članka ni niti najmanj jasno, zakaj bi bili njegovi nauki in delo zanimivi za slovensko etnologijo.

Metod **Badjura** je v SEL označen le kot snemalec, režiser in scenarist, zamolčan pa kot zbiralec in utemeljitelj slovenske *ljudske geografske terminologije*, avtor knjige *Ljudska geografija* (1953), ki je med najbolj citiranimi viri v slovanski besedoslovni in imenoslovni literaturi. V specializiranih leksikonih, kakršen je SEL, obstaja nevarnost, da določeno osebo, ki je delovala na dveh ali več področjih, predstavimo preveč enostransko. To se je npr. zgodilo že v leksikonu *Slovenska književnost*, kjer je M. Valjavec predstavljen tako, da njegovo jezikoslovno delo, ki ga je najbolj zaznamovalo, skorajda ni omenjeno. Deloma ta očitek velja tudi za SEL, kjer velikanski Valjavčev jezikoslovni opus praktično ni omenjen. Podobno se je zgodilo pri Štreklju, ki je pomemben tudi kot dialektolog in zgodovinar slovenskega jezika. Osebo je tudi v tovrstnih leksikonih treba označiti v vseh njenih razsežnostih, podrobneje pa predstaviti samo za konkretno stroko relevantne strani njenege dela. Isto seveda velja tudi za nebiografska gesla, ki so za etnološko stroko zanimiva predvsem zaradi etnoloških vsebin (npr. geslo *krajevno ime*, gl. spodaj).

Tako kot sta gesla o Madžarih in Italijanih v Sloveniji opremljeni z zemljevidoma, tako bi pričakovali ustrezne zemljevide tudi za slovensko manjšino v sosednjih državah.

Članek o slovenski pripovedni pesmi **Pegam in Lambergar**, enako kot že knjiga iste avtorice iz l. 1999, ki je pod člankom navedena kot edina bibliografska enota, mirno zamolči najstarejšo ohranjeno varianto pesmi, ki je bila l. 1993 nepričakovano odkrita v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, nato pa v februarju istega leta objavljena v *Književnih listih Dela*. Na najdbo sta se v istem glasilu s tekstološko razčlemba nemudoma odzvala najuglednejša poznavalca slovenske ljudske pesmi, Z. Kumer in M. Matičetov, l. 1993 pa je v *Slavistični reviji* izšla še dialektološka razprava o najdeni varianti izpod peresa F. Benedik. L. 2001 sem v Delovi prilogi Znanost objavil še izsledke o avtorju najdenega zapisa (prepisa), duhovniku Simonu Baxu (okr. 1720–1760), s katerimi sem lahko potrdil, da je prepis nastal že v letih 1758–1760 in je torej res najstarejši znani zapis te pesmi. O tem, zakaj se gre slovenska folkloristika zaroto molka, lahko samo ugibamo. Z gotovostjo pa je mogoče reči, da je takšno vztrajno ignoriranje dejstev znanstveno nekorektno. Da je absurd še večji, je v SEL biograf-

sko geslo *Jožef Zakotnik*, ker je okrog 1775 zapisal pet pripovednih pesmi (med njimi Pegama in Lambergarja), ki pa jih ne poznamo, ker se zapisi niso ohranili.

LEKSIKOGRAFSKA NEUSKLAJENOST

Žal je v SEL mogoče opaziti vse preveč primerov leksikografske neusklajenosti in nerodnosti. Gesli *isteje* in *mesteje*: čeprav gre za dva sinonimna pojma ('odprtina pred kuriščem kmečke peči'), je vsak od njiju razložen drugače, saj sta ga pisala dva avtorja. Če bi pogledali v *SSKJ*, se to ne bi zgodilo.

PRAVNOZGODOVINSKA GESLA

Nasploh je pravnozgodovinsko področje zelo izčrpno in sistematično predstavljeno, rekli bi lahko, da predstavlja eno od bolj obdelanih področij v leksikonu. Pogrešam sicer pomembne izraze iz slovenske pravne zgodovine: *kosez*, *koseščina*, *svobodnik*. Bogato so predstavljene stare dolžinske, ploščinske in votle mere (npr. *seženj*, *laket*, *korec*, *star*), v celoti pa manjkajo izrazi za denar (npr. *belič*, *kovač*, *groš*, *krajcar*, *denarič* /*krvavi*, *puntarski*/, *penez*, *sold*, *petica*, *vinar*, *rajniš* oz. *renski goldinar*, *repar*, *tolar* itn.).

dajatev: pri tem geslu se lepo vidi, da bi morali uredniki vsa pravnozgodovinska gesla bolje uskladiti med seboj. Geslo *dajatev* je zbirno geslo za vse vrste dajatev, zato bi te morale biti tu našteje (*pravda*, *mala pravda* itd., ne le *desetina* in *pojezda*). Latinsko poimenovanje za *pravdo* je *census*, nemško *Zins*, in *pravda* je v fevdalni dobi najpomembnejša kmetova dajatev za uživanje kmetije. Pri geslu *dajatev* pa avtor J. Friedl trdi, da je *census celota dajatev*, kar pa ne drži. Isti avtor teži k tujim poimenovanjem in premalo upošteva domače izraze, ki so se v slovenski pravni zgodovini že uveljavili (prim. *Pravni terminološki slovar*. Ljubljana 1999).

buba : bavarska *buba*: slovanska *buba*: *grunt* : kmetija

Čeprav so *buba*, *grunt* in (*cela*) *kmetija* **sinonimi**, to iz SEL ni razvidno, saj ima vsako od treh gesel drugačno razlago. Našteti pet geselskih člankov je pisalo kar četvero avtorjev: J. Friedl (*grunt* in *bav. buba*), T. Cevc (*buba*), V. Simič (*slov. buba*) in F. Šarf (*kmetija*), pri čemer večina navaja velikost posesti v hektarih, eden pa v oralih. Podobna neusklajenost med sinonimi velja za gesla *gruntar* in *zemljak*, *tlaka* in *rabota*, *birič* in *valpet*.

Košan je na Tolminskem praviloma sinonim za kajžarja, košanje so nastajale na srenjski zemlji in ne z delitvijo kmetij (polovična, četrtninska kmetija). Prim. terezijanski kataster za vasi na Tolminskem, tolminske urbarje 16. in 17. stol., matične knjige.

IMENOSLOVNA GESLA

onomastika, *imenoslovje*: SEL trdi, da onomastika obravnava le osebna imena, priimke, vzdevke in hišna imena, dejansko pa obravnava tudi krajevna in druga zemljepisna imena in sploh **vsa lastna imena** (gl. geslo *ime*); toponomastika je le **del onomastike** in proučuje ne le

krajevna imena, temveč tudi ledinska (mikrotoponime) in druga zemljepisna imena (vodna, gorska, pokrajinska itn.). Geslo *onomastika* ni dovolj usklajeno z geslom *ime*, kjer je podana ustrezna opredelitev in klasifikacija lastnih imen. O osnovnih pojmihi iz slovenskega imenoslovja se je mogoče poučiti iz posebne številke *Jezikoslovnih zapiskov* (letnik 8, št. 2, 2002), ki predstavlja enciklopedični zaris slovenske onomastike.

priimek: priimki so postali obvezni l. 1780 (ne 1784)! Gl. F. Jakopin v *ES*.

ime: med vrstami lastnih imen pogrešam *stanovniško ime* (po Toporišču: *prebivalsko ime*), s tujko *etnik*, ki pomeni ime prebivalca posameznega kraja, pokrajine, države. Stanovniška imena so pomemben del jezikovne dediščine in so vse prevečkrat predmet samovolje tako jezikovno manj skrbnih novinarjev kot nekaterih pravopiscev (vsiljujejo oblike *Ospčan* namesto *Osapec*, *Marezižan* nam. *Marežgan*, *Bočenčan* nam. *Bočan* ipd.). Krajevno ime *Ovčja vas* ni odsev živinorejske kulture, ker v resnici izhaja iz *Volčja vas* (kar se lepo vidi iz narečne oblike *Učja ves* in nem. poimenovanja *Wolfsbach*). Krajevna imena *Muža*, *Muzec* niso povezana z molžo, temveč z močvirnatim zemljiščem oz. z nejasnim substratnim pomenom. Priimek *Primic* ne izhaja iz občnega imena *primec*, temveč iz krstnega imena *Primož* (gl. P. Merku, *Svetniki v slovenskem imenoslovju*. Trst 1993). Med zbiralci imenskega gradiva je naveden neki A. Trstenjak – verjetno je mišljen Davorin Trstenjak, F. Stifter je gotovo F. Štiftar, ni jasno, kaj pomenijo »osebna domačinska imena«.

bišno ime: »je drugačno od priimka, ...se ne spreminja...« Preveč kategorične trditve. To drži v številnih primerih, ni pa to pravilo. »Večina je nastala iz mikrotoponimov, ledinskih imen...« – tautologija, saj so mikrotoponimi in ledinska imena eno in isto.

imena mesecev: navedene etimologije ne upoštevajo v zadostni meri dognanj slovenskega jezikoslovja (Bezljaj, Snoj): *prosinec* ni nastal iz *prozimec*, temveč iz *prosiniti*, *siniti*; *kozoprske* ni bil november, temveč oktober, zamenjali pa so ga z *vinotokom* (dobesednim prevodom iz nemščine) šele okrog 1857.

krajevno ime: razlaga je le posredna, ne pove najrelevantnejših stvari (da je polovica slovenskih krajevnih imen lastnoimenskega izvora, da so s krajevnimi najtesneje povezana stanovniška imena ali etniki, itn.); navaja sicer imena, ki se tičejo pravne zgodovine, nato našteva z etnološkega vidika nerelevantna imena iz rastlinskih in živalskih poimenovanj, prezre pa imena, ki izhajajo iz poimenovanj dejavnosti, poklicev, npr. *Cajnarje*, *Kozaršče*, *Kravjek*, *Železniki*, *Knape*, iz zgodovine pridobivanja kmetijskih zemljišč, npr. *Laze*, *Rovt*, *Razdrto*, *Novine*, *Novaki*, *Krčevina*.

ledinsko ime: razlaga je pomanjkljiva, saj je eden od pomembnih virov pri nastanku ledinskih imen bil način, kako je bilo zemljišče izkrčeno; vrsta krčevinskih terminov je ohranjenih dejansko samo še v ledinskih imenih: *Črt*, *Žbont*, *Ogar*, *Prevor*, *Zavod* itd.

MITOLOGIJA IN SORODNA GESLA (bajno bitje, ajd, Perun, Veles, Mokoš, Svarog, Svetovit, Triglav)

Preseneča način, kako se SEL izogne vprašanju predkrščanske religije alpskih Slovanov, prednikov Slovencev. Ni gesel *pokristjanjenje*, *poganstvo* (gesli *krščanstvo* in *Rimskokatoliška*

Cerkev pač nista nadomestili zanje). Pri članku *mitologija*, ki je nekakšen nadomestek za zbirno geslo o predkrščanski religiji prednikov Slovencev, je zapisana preveč decidirana trditev, da »o verstvu in verskih predstavah prednikov Slovencev pred sprejetjem krščanstva ni ne pisnih ne nemih spomenikov« in da »z izjemo imena Perun... ..na Slovenskem ni sledu o predkrščanskem višjem verstvu«. Navzlic temu najdemo v SEL gesla slovanskih božanstev *Perun, Vėles, Mokoš, Svarog, Svetovit, Triglav* (začuda brez vsakršnih kazalk pri geslu *mitologija*), ki jih avtorica neposredno povezuje s konkretnim slovenskim izročilom in s tem priznava obstoj teh božanstev tudi pri naših prednikih ter na ta način zanika posplošujočo trditev o odsotnosti vsakršnih spomenikov. V SEL bi po tej logiki pričakoval tudi božanstva *Dažbog, Morana, Živa*. Z vprašanji slovenskega mitološkega izročila se poleg naštetih avtorjev (pri geslu *mitologija*) v zadnjem desetletju intenzivno ukvarja tudi A. Pleterski.

Kurent: v članku je uporabljena terminološka zveza *mitopoetično izročilo* (značilen za šolo V. Toporova), ki pa ni nikjer razložena.

Svetovit: naglas bi moral biti na zadnjem in ne na prvem zlogu; naslov citirane knjige se glasi *Mify...* in ne *Mity...* (večkrat v SEL) O imenu *Svetovit* je pisal R. Nahtigal v SR 1956.

Mokoš: naglaša se na prvem zlogu.

Svarog, Svarožič: naglašata se na drugem zlogu (gl. SP 2001)

drevo življenja – manjka geslo

V najtesnejši povezavi z imenoslovnimi gesli in *mitologijo* je tudi geslo *praslovanska kultura na plast*. V mislih imam eno od bistvenih sestavin slovenske jezikovne in kulturne identitete, ki je pri naštevanju glavnih prvin praslovanske kulturne plasti prezrta, namreč za *predkrščansko slovansko lastnoimensko dediščino*, ki se je deloma ohranila do današnje dobe. Stara domača osebna imena (rojstna imena in vzdevki) so bila sicer med 13. in 15. stol. izrinjena s svetniškimi krstnimi imeni (gl. geslo *osebno ime*). Med starimi osebnimi imeni prevladujejo optativno-magična in apotropajska.

DRUGE PRIPOMBE

kosa: trditev, da se je kosa uveljavila od 13. stol., prej pa da so kosili s srpom, je preveč decidirana. Kosa je po dognanjih arheologov v rabi že od latenske dobe, v času antike je bila splošno razširjena in poznali so jo tudi stari Slovani. Grafenauer v GDZS 1970: 213, pravi: *Prav tako je kosa – čeprav so jo poznali že stari Slovani – prišla ob srp močnejše do veljave šele okrog 13. stol.*

kosilnica: 'stroj za košnjo žita, trave, za *urbarizacijo* zemljišča'. Avtorica napačno uporablja pravnozgodovinski termin iz časa fevdalizma v nevtralnem pomenu »pridobivanje plodne zemlje«. V SEL je namreč geslo *urbarizacija zemljišča*, od koder vodi kazalka h geslu *pridobivanje plodne zemlje*. Ista avtorica pri geslu *pridobivanje plodne zemlje* govori o ozemlju, »ki je bilo *URBARIZIRANO* pred prihodom Slovanov« in s tem spet prenaša termin iz fevdalizma v antično dobo. Gl. geslo *urbarizirati* v SSKJ.

oranje na plob: prav je: *oranje na PLEH* (gl. Pleteršnikov in Bezljajev etimološki slovar); gl. še pri geslih *oranje* in *oranje na glib*, *dvojni plug*.

Bezjaki: »nekateri povezujejo pomen etnonima z besedo *bežek* ali *bežjak* za begunca« - med vsemi razlagami, ki so jih doslej ponudili jezikoslovci, je avtorica gesla izbrala samo eno, najmanj verodostojno (Jembrihovo).

Bôvčani: neverjeten naglas, pravilno je edinole *Bovčani* (KLS, SKI, SP 1962 in 2001). Avtorja gesla je verjetno zavedla nesmiselna umetna tvorba Bôvščan, ki jo je za prebivalce Bovškega ustvaril osebno akad. Toporišič v SP 2001.

Brici: trditev, da priimek *Bric* označuje priseljenca iz (Goriških) Brd, je izrečena na pamet in je neutemeljena. Na Slovenskem je veliko število krajev in gorskih imen Brdo, Brje, Brda ipd., zato je tudi žarišč za nastanek priimka *Bric* zanesljivo več.

Gorenjci, *Dolenjci*, *Štajerci*: prva dva priimka sta po izvoru prej iz krajevnih kot pa pokrajinskih imen (pač pa je priimek *Kranjc* izpeljan iz Kranjske in ne iz Kranja), na kar kaže tudi odsotnost priimka *Notranjc*; priimek *Štajerec* pa je skrajno redek (2 nosilca), zato ga nima niti smisla navajati, priimek *Štajer* (69 nosilcev) glede na to, da nima nobene pripone za prebivalca, morda sploh označuje nekaj drugega. Štajerska med starimi pokrajinami izrazito izstopa ravno po tem, da se njeno ime praktično ni preneslo v priimke (za razliko od priimkov *Kranjc*, *Korošec*, *Bizjak*, *Kočevar*, *Krašovec*, *Furlan*, a tudi *Haložan*, *Tominec*, *Ipavec*, *Bohinjc*, *Lakner*, *Polajnar*, *Petauer*, *Pohorec*, *Pograjc*, *Ižanec* idr.).

lesena »ruska« *biša* – podpis k ilustraciji na str. 266; takšno pogovorno izražanje najbrž ne sodi v leksikon; sploh pri večini geselskih člankov o *biši* pogrešam razvidnejši zgodovinski pogled, zaradi česar bralec ne dobi dovolj jasne informacije o tem, da so tipi kmečkih hiš, kakršni so predstavljeni na ilustraciji ob geslu *kmečka biša*, posnetek stanja iz druge polovice 19. stol., »nikakor pa ni, kot je predpostavljala starejša etnografska literatura, podoba nekega stoletja trajajočega stanja« (S. Vilfan, GDZS I, 592). Podcenjen, neustrezno prikazan je pomen *lesa* v slovenski stavbni dediščini, *les* bi si zaslužil posebno geslo.

stog: izraz *stog* pomeni v delu Gorenjske in na Tolminskem isto kot dvojni kozolec.

MANJŠE PRIPOMBE

Pri biografskem geslu o *Alekseju Haruzinu*, prvem raziskovalcu slovenske kmečke arhitekture, je pri kraju smrti narejen vprašaj, čeprav je pri geslu navedena literatura (članek v reviji *Kronika* iz leta 1998), v kateri sta navedena po odprtju arhivov ugotovljena pravi kraj in datum smrti. To je ječa Butyrki (redkeje edninsko: Butyrka), ki slovi kot največja moskovska ječa, leto smrti pa je 1932 (in ne 1931).

V celotnem leksikonu je beseda *izvor* (izvor besede, etnosa) načrtno zamenjana z *izvir*. To je nepotreben purizem, saj je beseda *izvor* v slovenščini ustaljena s točno določenim pomenom.

Kadar ima določen izraz tudi slovarsko priznana različico, je leksikografsko primerneje navajati prvo različico in ne druge:

jutrna: SSKJ na prvem mestu navaja različico *jutrnja*, nato šele *jutrna*.

barbent: SSKJ na prvem mestu navaja različico *barbant*, šele na drugem tudi *barbent*. Enako tudi SP 1962 in 2001.

samotežnice: SSKJ na prvem mestu navaja različico z naglasom na -mo-: *samótežnice*.

narečje: poleg F. Ramovša in T. Logarja pogrešam omembo J. Riglerja.

prešice: doslej smo poznali le *prešce* (tudi SSKJ).

kabznik: cerkljanska beseda za 'zeljnik', morala bi biti naglašena na drugem zlogu in ne na prvem.

Narečni izrazi za posamezne etnološko zanimive pojavnosti oz. njihova razširjenost so pogosto zabeleženi glede na slučajno poznavanje avtorja, čeprav bi tu zelo prav prišlo sodelovanje z dialektologi. Tako je na primer narečni izraz *košpe* za *cokle* razširjen po celotnem Tolminskem in verjetno še kje, ne pa samo v Trenti in na Kobariškem. Potica ima v zahodni Sloveniji narečne različice *gubana* oz. *gubanca*, *gbanca*, pogrešam tudi druga poimenovanja za izraz *kalončina* 'leseno stojalo za oprtanje gnojnega koša' (pri ilustraciji tiskarski škrat zagrešil pisavo *kaločina*), npr. *krubla* v Baški dolini. Ali pa za *gnojni koš* v pomenu 'pletena košara za voz' itn. (npr. *grôt*).

Barle, Janko: zbiral da je slovenska *imena rož*, domačih živali itd. Ne le rož – RASTLINSKA IMENA sploh, saj njegov slovar vsebuje tudi imena dreves, grmov itn.

Jelinčič, Zorko: standardizirano ime kraja rojstva je Log pod MANGARTOM (ne: Mangrtom).

Jeram, Peter Josip: naglas pri Jeram je na drugem zlogu, ne na prvem (značilen cerkljanski priimek).

Judje v Prekmurju: naglas pri besedi Prekmurju je na -mur- in ne na Prek-.

Hallerstein: *peterburška* akademija in ne: *petersburška*.

Goriško: Habsburžanom je pripadlo 1500 in ne 1505 (splošno znano dejstvo, gl. ES).

gobe: v članku najdemo primer slabe pismenosti oz. nelogičnega izražanja: Stoletno izročilo o gobah je zajeto v *ljudskem izrazju o gobjih in ledinskih imenih*.

ibljatar: razlaga je z banalnimi slovaropisnimi napakami prepisana iz SSKJ.

Manjka termin iz tehnične dediščine: *klavže*.

Manjka termin iz kmečkega inventarja: *lempa* 'lesen sodček za vodo', medtem ko je lempin manjši sorodnik, *putrb*, prikazan na fotografiji pri geslu *transportna sredstva*, nima pa gesla.

V SEL najdemo *Geografski vestnik* in *Geografski zbornik*, ker da sta tam objavljala F. Baš in B. Škerlj oz. so v njih za etnologijo pomembni prispevki, ne najdemo pa revije *Kronika*, kjer so objavljali za etnologijo pomembne prispevke S. Vilfan, P. Blaznik idr., in *Slavistična revija* (V. Novak, F. Bezljaj, M. Matičetov idr.); manjkajo tudi *Glasnik Muzejskega društva* in *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*.

izseljenstvo: manjka zanimiva epizoda o Benečanih na Severnem Kavkazu 1878–1930 (prim.

KolMD 1901, DiS 1912, Z. Šmitek, *Klic daljnih svetov*; *Fotoalbum izseljencev iz Benečije*. Trst 1986; gradivo in pričevanja zbral R. Ruttar).

kosec: »...oselnik z oslo in *kladivce*, ognjilo, za poravnavo poškodovane ostrine pri kosi.« Ognjilo NI KLADIVCE, temveč gladka jeklena paličica (gl. *SSKJ*).

Nemci: prezrta sta dva nemška (tirolska) jezikovna otoka na Slovenskem s svojo materialno in duhovno kulturo – Nemški Rut in Sorica, čeprav o tem obstaja razmeroma izčrpna literatura (K. Czoernig, S. Rutar, I. Koštiál, E. Kranzmayer idr.).

Jekar: na Jeku, iz nem. *Ecke* : v nem. geografski terminologiji *Ecke* pomeni *brdo* in ne vogal. *Kenda, Josip*: ni bil samo folklorist, temveč predvsem zbiralec narečnega besedja, avtor tolminskega narečnega slovarja, ki je zaradi spleta nesrečnih naključij ostal v rokopisu, čeprav je čakal na izdajo pri Slovenski Matici, pozneje pa ga je prevzel F. Ramovš (gl. *PSBL*).

klobučarstvo: »prvi klobučarji so na Slov. omenjeni v 15. in 16. stol.« - v tolminskem urbarju 1377 je omenjen podložnik z imenom *Clabuçar*, kar je poimenovanje po dejavnosti, ki jo je opravljal.

dereza, krpilja, smuč: ker se ta poimenovanja uporabljajo praviloma v množini, bi bilo bolje tudi prvi dve postaviti v množino, tako kot so že *smuč*; *SSKJ* v tem primeru nima dobre rešitve (*smuč*, -í ž, nav.mn.), saj niti ne navaja množinske oblike; ruski slovar Ožegova ima ustreznejšo rešitev: lyži, lyž, ed. lyža, -i, ž.

rokopis: manjka omemba *ljudskomedicinskih bukev in zagovorov*, čeprav v SEL obstajata ustrezna geselska članka.

Erjavec, Fran: ni omenjen kot zapisovalec narečnega besedja (Iz potne torbe, *LMS*, gl. geslo *Letopis Matice slovenske*).

ledarstvo: v članku pogrešam izraz *ledenica*, ki je ustaljeno poimenovanje za kraške jame z ledom; članek bi glede na abecedo moral biti uvrščen dve gesli prej.

naselje: v članku bi bilo primerno omeniti leto 1770, ko so nastala naselja kot upravno-statistične enote in bile uvedene hišne številke (V. Melik, Naselja kot upravno-statistične enote in struktura števnih oddelkov na Slovenskem, *Geografski vestnik* 20–21, 1948–49).

nosečnica: ženska v drugem *stanu* (ne: stanju).

oblaist: naglas je na drugem zlogu (gl. *SP* 1962)

otepanje: omenili bi lahko na Tolminskem in Cerkljanskem znani narečni izraz *pljuskanje*; otepanje je tam namreč šele sledilo pljuskanju, kadar so slamo hoteli uporabiti za izdelavo škop za kritino.

peter: avtor govori o tem, da prvotni pomen ni jasen in da besedo poznajo tudi na koroškem in štajerskem ozemlju; Bezljaj v svojem slovarju piše o tej besedi (*petro*, nav. v mn.: *petre* 'strop iz tramov') – znana je v sorodnih pomenih v vseh slovanskih jezikih in je del skupne slovanske dediščine, v stari slovanščini kot *petro* s pomenom 'strop', v moderni poljščini *piętro* 'nadstropje'.

poštar: pod fotografijo h geslu *poštar* (str. 452) je neustrezna oznaka pokrajine: *Bukovo* je vas na **Cerkljanskem** in ne na Idrijskem.

raka: beseda se navadno uporablja v množini; po *SSKJ* je to narečni izraz, enako kot *roja*, ki pa ga SEL ne navaja.

razsadnik: pogrešam na Tolminskem in Gorenjskem znani narečni izraz *flančnik* in pa vodik h geslu *flanca*.

retanje: pogrešam pristen domači izraz *obravnavanje*, ki ga danes poznamo samo še v knjižnem jeziku v prenesenem pomenu, npr. obravnavanje različnih vprašanj.

Rezijani: niso omenjeni najpomembnejši raziskovalci rezijanskega narečja in ustnega slovtva Boudouin de Courtenay, M. Matičetov in H. Steenwijk, manjka geslo *Rezija* (prim. *Beneška Slovenija – Beneški Slovenci, Porabje – porabski Slovenci*).

Rovtarji: govorijo rovtarska NAREČJA (ne: narečje, ker ni eno samo).

seno; trnač: **Robidišče** in ne: Robedišče.

Slovenci v Italiji: odveč oz. napačna je vodilka → *Bizjaki* na Laškem, saj Bizjaki (Bisiachi) niso slovenska, temveč italijanska etnična skupina; napačen je tudi predlog *na*, saj se govori v *Laškem* (prim. geslo *Bezjaki*).

vampir: *premrli* se verjetno naglašja na drugem, zlogotvornem r-ju in ne na prvem zlogu.

veža: **ščasoma**, ne: ščasoma.

zapeček: pogrešam narečno različico *zdič* (gl. tudi *SSKJ*).

Kljub vsem pomanjkljivostim in napakam, ki bi se jih v veliki meri dalo odpraviti v morebitnih prihodnjih izdajah, je potrebno še enkrat poudariti, da je izid SEL izrednega pomena za zgoščeno predstavitev dognanj slovenske etnologije in kulturne antropologije. Kot slavist pa si ne morem kaj, da ne bi avtorjem priporočil, da bi v bodoče vzeli kdaj v roke in pri svojem pisanju upoštevali nekaj temeljnih slovanskih monografskih del, ki obravnavajo vprašanja slovanske etnogeneze, slovanskih starožitnosti, materialne in duhovne kulture, ker vsa ta dela pač vsebujejo kupe za slovensko etnologijo relevantnih podatkov. Naj jih nekaj naštejemo: L. Niederle, *Slovanské starožitnosti* 1–3, Praha 1913–1921; K. Moszyński, *Kultura ludowa Słowian* I–II, Warszawa 1967–1968; *Słownik starożytności słowiańskich* I–VIII, 1961–1996; *Mały słownik kultury dawnych Słowian*, Warszawa 1990; *Slavjanske drevnosti. Etnolingvističeskij slovar' v pjati tomab.* T. 1–3. (1995–2004).